

*М. Д. Балджи, д.е.н., професор
Одеський національний економічний університет, м. Одеса*

ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО УПРАВЛІННЯ СОЦІО- ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНОЮ СИСТЕМОЮ

В процесі філософського й загальнонаукового використання поняття системи поступово формувалось органічна єдність двох основних аспектів його змісту – гносеологічного (теоретико-пізнавального) та онтологічного, що має місце як сукупність елементів та зв'язків між ними, які існують об'єктивно, незалежно від волі і свідомості людей.

У гносеологічному аспекті йдеться про використання поняття «система» та інших споріднених понять як інструменту пізнання сутності складних матеріальних систем. Цей аспект філософи називають епістемолого-методологічним. У випадках, коли мова йде про онтологічний аспект цієї категорії, то доцільно, давати її коротке, розгорнуте і повне визначення. Основою короткого визначення може бути визначення Л. фон Бергаланфі, який характеризує систему «як комплекс елементів, що перебувають у взаємодії». Його доцільно доповнити положенням про взаємодію між властивостями елементів, оскільки, за словами Г. Гегеля, різні речі, об'єкти перебувають у сутнісній взаємодії через свої властивості. Наближеною до такого формулювання є дефініція А.Холла і Р.Фейжіна, згідно з якою системи — «це множина об'єктів разом з відносинами між об'єктами і між їх атрибутами». Проте в цьому визначенні відбувається підміна поняття «елемент» поняттям «об'єкт», що, на нашу думку, необґрунтовано, оскільки воно не є однопорядковим з категорією «система».

Зі всього вищенаведеного для подальших міркувань будемо застосовувати третє визначення, що зближено з визначенням системи, поданим у Великому тлумачному словнику сучасної української мови: «порядок, зумовлений правильним, планомірним розташуванням і взаємним зв'язком частин чого-небудь».

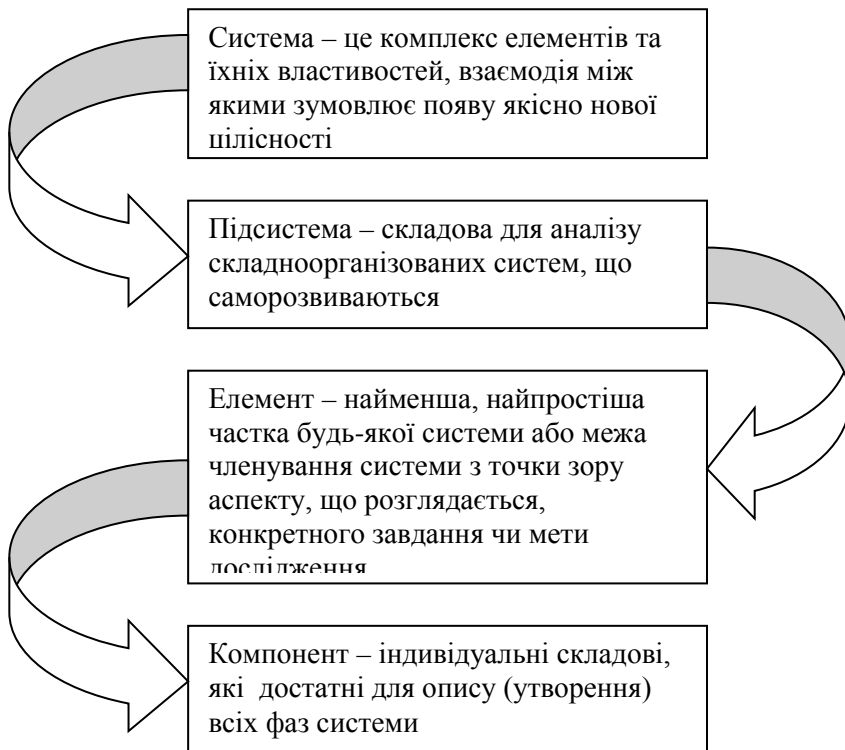

Рис. 1. Система та її складові

Принциповим положенням виступає те, що властивості системи ніколи не зводяться до суми властивостей її елементів, отже обов'язково виникають так звані емерджентні властивості, які породжуються системною цілісністю об'єкта. Оскільки сама емерджентність є взаємопов'язаною сукупністю характеристик цілої системи, які відсутні у його складових, то слушно підкреслити наявність тенденції до все більшої залежності систем від емерджентних властивостей. Ці міркування дозволили В.М. Петліну (2008) підкреслити, що цілісність не є ознакою стійкості системи, гармонійного вписування її до середовища, гарантованості її просторово-часового збереження, хоча й здатна суттєво корегувати загальні якості систем.

Серед провідних завдань, у розв'язанні яких реалізується системний підхід, особливе місце посідає класифікація систем, що дозволяє зробити вибір засобів для макро- та мікроаналізу об'єкта, враховуючи його соціальну, екологічну та економічну складові. Дослідження поняття соціо-еколого-економічних систем базується на положеннях загальної теорії систем і спирається на напрацювання вітчизняних та зарубіжних вчених еколого-економічної теорії.

Основною причиною необхідності формування соціо-еколого-економічної системи виступає протиріччя між інтересами суспільства у збереженні і захисті навколишнього природного середовища та інтересами суб'єктів господарської діяльності, спрямованими на отримання максимального прибутку будь-яким чином. Це протиріччя обумовлено наявністю зовнішніх факторів, що виникають в процесі розвитку системи.

В запропонованій системі найважливішою домінантою постає єдність трьох складових: природи, населення і господарства, тому соціо-еколого-економічна система розуміється як сукупність взаємопов'язаних елементів демографічного, соціального, природничого, виробничого та інституційного характеру, без яких існування загальної системи неможливо.

Список використаних джерел:

1. Башнянин Г. І. Метрологічні економічні системи: вступ у загальну теорію і методологію формування економічних параметрів: монографія / Г.І. Башнянин. – Львів: Новий Світ, 2005. – 1083 с.

2. Мочерний С.В. Системно-структурний аналіз і типи сучасних економічних систем / С.В. Мочерний // Економічні системи: монографія / За ред. Г.І.Башнянина. – Львів: вид-во Львівської комерційної академії, 2006. – Т.1. – С. 77 – 99.

3. Петлін В.М. Екологічні механізми організації природних територіальних систем: монографія / В.М. Петлін. – Львів: Видавничий центр ЛНУ ім. І.Франка, 2008. – 304 с.